

# MUSIC AND MUSICAL EDUCATION IN LIVES OF SLOVAKS (UP TO THE 17 TH)

Jozef Vereš

## **Abstract**

*Paper provides evidence of musical culture and musical education of Slovaks from Slavonic times to 17th century. It confirms that Christianity was present on Slovak territory, that teaching was spread out based on Roman liturgy, Gregorian chant was part of the medieval and Renaissance culture, and that King Matthias Corvinus reigned in the capital city of Hungary (Bratislava) supporting music education.*

*Main point of interest is directed to the development of religious institutions, schools, liturgical songs, the Reformation and the humanist ideas, etc. Work interprets number of preserved manuscripts (music tracks, music - theoretical writings, works of music - teaching character) that were applied in the Slovak and Hungarian cultural region in the forms of music education. The study presents Slovakia as separate category of cultural - educational landscape in which cultural and educational decisions based on Latin, German, Hungarian, Czech and Byzantine environment were integrated.*

**Keywords:** *musical culture, music education, Christianity, liturgical chant, medieval forms of learning, humanistic ideas, reformist ideas*

## **1 Slovenské hudobné prejavy do obdobia renesancie**

V slovenskom teritóriu sa zachovali viaceré hudobno – historiografické dôkazy o slovenskom dávnoveku (*od staroslovienskych dôb*) a dobových formách hudobného vzdelávania. Sú potvrdením existencie Slovanov na slovenskom území. Potvrdzujú to predovšetkým zachované texty od starých gréckych a arabských spisovateľov,<sup>1</sup> písomné záznamy pochádzajúce zo začiatku 9.storočia,<sup>2</sup> ako i výstupy z výskumných aktivít bádateľov. Sú taktiež svedectvom o kresťanstve

---

<sup>1</sup> Hains Ernest vo svojich textoch spomenul *Ibna Rustaha* z roku 914, perzského spisovateľa *Gardizih* z roku 1051, ako i carihradského spisovateľa *Teofylakta Simokattesa* z roku 591. Bližšie pozri E. Hains : „Hudba a hudobná výchova v dejinách Slovenska a Slovákov“ [Music and music education in the history of Slovakia and the Slovaks]. In: *Adoramus Te* 4(2002) s.17-25 a „Spev a hudobná výchova v dejinách Slovenska a Slovákov.“ [Singing and music in the history of Slovakia and the Slovaks]. In: *Adoramus Te* 3 – 4 (2003), s. 28 - 39 a 25 - 32. Ďalej pozri napríklad prácu *Hozu, Š.* „Tvorcovia hudby“ [Music creators]. Trnava, 1943. Uvedené svedectvá je možné doplniť aj tým, že existencia Slovanov na slovenskom území je dokázaná od 6.storočia archeologickými výskumami. Prvé správy, zvesti o kresťanstve na našom území spadajú už do 2.- 4. storočia, čo pravdepodobne súviselo s pomermi počas rozdeľovania Rímskej ríše na Západorímsku (latinskú) a Východorímsku (grécku, byzantskú) a s našou geografickou polohou. Cenné správy sa nachádzajú aj v práci *Poulík, J.:* *Starí Moravané budujú svůj stát* [The Old Moravians Build their State]. Brno 1960.

<sup>2</sup> Napríklad text: „Územie ležiace na východ od Bavorska, obývané Avarmi a Slovanmi.“ Nachádza sa v scriptorionálnom zväzku (*scriptorium obvykle poukazuje na kolektívne písomné výstupy v kláštore, ako na fyzickú miestnosť*): *Erben, K. J.* (edit): *Regesta Diplomatica nec nom epistolaria Bohemiae et Moraviae, pars I.*, Praha: (1855), s.180. Zbierka má 1358 rukopisných a tlačených listín. Obsahuje aj listiny zo Slovenského kráľovstva, pápežské listiny, listiny cirkevných inštitúcií, šľachticov.

na našom území, o hlásaní kresťanského učenia v ranej scholastike (9.stor. - až prvá polovica 12.stor.) nemeckými kňazmi (*dialo sa to podľa nariadení Karola Veľkého v jazyku zrozumiteľnom*),<sup>3</sup> šírenia učenia o rímskej liturgii, o gregoriánskom choráli,<sup>4</sup> zriaďovaní kláštorných škôl a podobne.<sup>5</sup> V súvislosti s príchodom Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu<sup>6</sup> sú potvrdením stúpajúcej pozornosti k výchove domáceho duchovenstva slovienskeho pôvodu, k výchove detí (*v tejto súvislosti sa spomína aj Metodov žiak Kliment*). Z 11. storočia registrujeme správu o existencii chorálnej školy v Nitre – Schola cantorum.<sup>7</sup> Mala rovnaký názov ako jej predchodkyňa v Ríme v ranokresťanskej hudobnej kultúre (*okolo roku 700*), kde sa školili kňazi pre šírenie gregoriánskeho chorálu. V 11. storočí bolo slovenské územie zaradené do mnohonárodnostného feudálneho Uhorska. Slovensko sa už vo Veľkomoravskej ríši vyznačovalo znakmi ranofeudálnej spoločnosti, bolo na vyššom stupni spoločenského vývinu ako maďarské kočovne kmene, ktoré od domáceho obyvateľstva preberali spoločenské a kultúrne hodnoty. Z tohto obdobia sa zachovala Kronika Šimona z Kézy (*kaplán a kronikár za kráľa Ladislava IV., vládol v rokoch 1272 – 1290*).<sup>8</sup> Okrem tendenčných povesti o slovenských predkoch (*napríklad o nitrianskom kniežati Zuborovi*), kronika obsahuje aj texty o konci veľkomoravskej dynastie Mojmiróvcov, ako aj o rozvrstvení uhorskej spoločnosti.

<sup>3</sup> S príchodom kresťanstva (*už počas salzbursko-bavorskej misie*) sa na slovenskom území objavujú prvé školy (*vyučovalo sa v chrámových nartexoch – predsieňach, tu vznikala literárna a hudobná tvorba slovienskeho duchovenstva*), ktoré podporovali aj výchovu k cirkevnému spevu (*s čím súvisela i výučba hudobnej teórie*). V roku 997 kráľ Štefan povolal do Uhorska benediktínov (*po potlačení pohanských skupín na Slovensku*), ktorí koncom 10. storočia zriadili kláštornú školu v Nitre. Objavujú sa aj úvahy, že na dnešnú kultúrnu a kresťanskú úroveň sme sa mohli dostať aj inou cestou podľa objavených nálezov z Bojnej (z nich spomenieme zvon, pozlátené plakety-nachádza sa na nich aj písmo, pravdepodobné zdobili prenosný oltár, aglomerácia hradísk v Bojnej trvala od roku 800 – 920). Cyril a Metod boli diplomatmi, ktorých cieľom bolo testovať možnosti včlenenia moravského kniežatstva do byzantskej sféry vplyvu. Ich misia súvisela aj uznaním slovanskej liturgie. Prvýkrát sloviensku liturgiu, ako i preklady bohoslužobných kníh schválil pápež Hadrián II. Evanjelium prikázal čítať najskôr po latinsky a následne po sloviensky. Po Konštantínovej smrti Metod nenašiel porozumenie pre svoju misiu u Svätopluka. Na udalosti reagoval pápež Jan VIII. znovu schválením slovienskej liturgie. Udalosti však dopadli tak, že po smrti Metoda (885) pápež Štefan V. zavrhol Metodovo učenie, ako i sloviensku bohoslužbu. So súhlasom Svätopluka boli Metodovi žiaci vypovedaní z krajiny.

<sup>4</sup> Proces kanonizácie je spojený s pápežom Gregorom Veľkým (v tomto období bol v popredí aj Svätý Ambróz, pripisujeme sa mu autorstvo „Te deum laudamus“) Nazýva sa *kodifikácia* (680-800). V nových aktivitách sa presadzuje aj tzv. európsky univerzalizmus – jednotný jazyk, liturgia, myšlienkové zjednotenie Európy. Podnet bol daný už prijatím *Milánskeho ediktu* cisárom Konštantínom v roku 313, ktorý bol významným činom pre zrovnoprávnenie kresťanstva s ostatnými náboženstvami a pre rozvoj ranokresťanskej hudby. Proces šírenia gregoriánskeho chorálu trval niekoľko storočí. Gregoriánsky chorálový spev sa pestoval najmä u benediktínov. V hymnistike (oslavná pieseň) sa uplatňoval kult Boha (Te Deum), ako i Krista a Márie (Stabat mater doloroso). Uplatnili sa aj piesne českého pôvodu ako napr. Hospodine, pomiluj ny. Cenná je prvá tlačená zbierka duchovných piesní Juraja Tranovského, „Cithara sanctorum“ (1636). Jeho osobitou kapitolou sú dejiny evanjelickej hudby. Na Spiši vyšiel aj konkurenčný spevník *Canthus catholici* (1655).

<sup>5</sup> V stredoveku pre šírenie kresťanstva, vzdelanosti a kultúry vznikali po kláštorných školách i školy katedrálne, kapitulské a farské. Pojem „stredovek“ zaviedli humanisti na označenie medzi antikou a renesanciou (či starovekom a novovekom). Jeho trvanie je v Európe udávané rokmi 476 – 1492, v Uhorsku a Česku do roku 1526.

<sup>6</sup> Konštantín ešte pred misiou pripravil pre Slovanov prvé písmo – hlaholiku z malej gréckej abecedy, taktiež aj veršovaný predslov k Svätému písmu Proglas. Spolu s Metodom vytvorili jazyk starosloviencínu (starú cirkevnú slovančinu, kultivovanú macedónčinu z okolia Solúna, na našom území získala veľa prvkov zo slovanských nárečí), do staroslovienciny preložili *Oktoich* (*Osem spevov*), ako i niekoľko žalmov. Bližšie pozri: Lichačev, D. S.: *Russkie letopisy: i ich kulturno – istoričeskoje značenie*. [ Russian annals: their cultural-historical importance ] Moskva 1947.

<sup>7</sup> Pozri najmä: Isačenko, A.: „Začiatky vzdelanosti vo Veľkomoravskej ríši“ [The beginnings of education in Great Moravian Empire] Martin 1948/18.

<sup>8</sup> Kronika pravdepodobne pochádza od anonymného notára kráľa Bela III - 1148 – 1196.

V rokoch 995 – 1270 sa v Uhorsku stretávame s narastajúcim nesúhlasom so sociokultúrnymi aktivitami slovienského rázu, nakoľko nekorešpondovali z pohľadu vládnucej vrstvy spoločnosti s novými vzdelanostnými a kultúrne - kresťanskými myšlienkami, ideami. Stupňovali sa najmä výhrady k potulným, ľudovým hudobníkom,<sup>9</sup> jokulátorom (*hrali, spievali, tancovali, rozprávali historky na verejných priestranstvách*), žonglérom, ako i vagantom – študentom<sup>10</sup> vandrujúcich od domu k domu vo vtedajšom priestore Uhorska. Podľa cirkevných kruhov narúšali svojimi aktivitami latinsko – nemeckú kultúru a šírenie kresťanstva (*na podnet cirkevných kruhov bol nesúhlas s potulnými hudobníkmi vyjadrený v listinách vydaných kráľom Štefanom, ako i kráľom Belom IV.,<sup>11</sup> avšak podľa L. Kačica „ z územia Slovenska neexistujú doklady o vyslovenom zákaze spevu v jazyku zrozumiteľnom („barbarskom“).*<sup>12</sup> Niektorí jokulátori sa časom dokázali usídlit' aj mestách. V novom prostredí kultivovali svoj hudobný prejav vtedajšími formami stredovekého hudobného vzdelávania, kde často vytvárali aj novú vrstvu mestských hudobníkov (*chrámoví hudobníci, trubači atď.*). Z ďalších skupín hudobníkov to boli truvéři, trubadúři, minnesängri, ktorí na svojich cestách účinkovali v Uhorsku (*mali vyšší sociálny status, vzdelanie, ich činnosť nebola obmedzovaná, v roku 1414 účinkovali v Bratislave aj pred kráľom Žigmundom, ich hudobný prejav dosahoval už punc umeleckej kvality*). Uvedené hudobné prejavy hudobníkov sú aj svedectvom diferencovaných foriem hudobného života v jednotlivých oblastiach Uhorska, sociokultúrnej diskrepantnosti, ako i disparátnych foriem prenosu odovzdávania hudobných zručností a návykov z generácie na generáciu, ale i rôznorodého hudobno – pedagogické myslenie.

Okrem uvedených faktov, sa dávnejšie indície o slovanských hudobných prejavoch nachádzajú aj v kronikách byzantského historika Teofylakta Simokattesa (*narodil sa v Egypte, zomrel po roku 640*). Jeho osemdielna práca *„Dejiny panovania cisára Mauricia „(582-602)*, poskytuje zdroj pre poznanie dávnych vzťahov medzi Grékmi, Slovanmi a Peržanmi v 6. a 7. storočí.<sup>13</sup> Podľa Štefana Hozu sa v uvedenom spise nachádzajú vyjadrenia z najstarších pohanských čias o prezentovaní slovanských piesní na dvore Cisára Mauriciusa (Maurikiosa 539 - 602)<sup>14</sup> za použitia hudobných nástrojov (*najmä gitary a sláčikových nástrojov*). V Slovanských horských krajoch sa piesne spievali s gajdami (*v 16. storočí boli gajdy populárne u bojujúcich*

<sup>9</sup> Ľudoví hudobníci sa nazývali *igrici*. Niektorí hrávali aj na cisárskom dvore v Carihrade (Istanbule). S tematikou slovienských ľudových hudobníkov v Carihrade sa zaoberá aj J Kollár v epose *Slávy dcéra*. Slovanský repertoár igrícov pravdepodobne zanikol v 11. stor. V Uhorsku, v slovenskom priestore ich vytlačali maďarskí „ingrici,“ ktorí pretvárali historické piesne. Poveš' o pustovníckom živote na Zobore je zaznamenaná v Kosmovej kronike.

<sup>10</sup> Piesne šírené vagantmi sa zachovali v zbierke *Carmina Burana* (13.stor.) aj s goliarskymi piesňami (goliardi boli kresťanskí ariánski biskupi, ktorí neboli uznaní všeobecneou cirkvou, nemali biskupstvo, stali sa z nich potulní klerici), ako i dramatickými hrami (všetky piesne nemajú zaznamenanú melódiu). Piesne nepropagovali vtedajšiu latinsko – nemeckú kultúrnu líniu. Zbierka sa našla v latinčine v benediktínskom kláštore (v Benediktbauern) v Bavorsku.

<sup>11</sup> Kráľ Štefan bol v rokoch 995 -997 kniežaťom Nitrianskeho kniežatstva a v rokoch 1000 – 1028 prvý kráľ Uhorska. Belo IV bol v rokoch 1235 -1270 uhorským kráľom z rodu Arpádovcov.

<sup>12</sup> Elschek O. (edit): *Dejiny slovenskej hudby [History of Slovak music]*. ÚHV SAV Bratislava: (1996), s.62. Podľa nás, nebol potrebný vydávať zákaz z územia Slovenská, nakoľko nariadenia sa vydávali z hlavných centier Uhorska. Bratislava sa stalo hlavným mestom Uhorska až v roku 1536.

<sup>13</sup> V jednej zo sakkarských pyramíd vedci objavili stélu ( termín v archeológii označuje kamenný útvar ) s nápisom v hlaholike. Nový archeologický nález podľa egyptológa B. Hermanna Zufällinga z Berlína môže potvrdiť dohady o existencii starých Slovákov (nachádzame ich už u Teofylakta Simokattesa), ako i rozšíriť obraz o prezentovanej hlaholike na Slovensku Konštantínom. Zufälling snímku stély uviedol na konferencii sakkarských archeológov a v odbornom magazíne *Egyptology Letters* Zdroj: <http://veda.sme.sk/c/6321662/v-egyptskej-pyramide-objavili-napis-v-hlaholike.html>

<sup>14</sup> Hoza, Š.: „Tvorcovia hudby“ [Music creators ]Trnava: (1943). Mauricius podporoval vedu a umenie. Napísal neskoroantickú vojenskú príručku „Strategikon“ (Taktika).

vojakov, v 17. storočí sa k spievaniu piesní na pánskych dvoroch postupne pridružili husle, kontrabas, cimbal).

Značná časť starodávnych textov ľudových piesní sa čiastočne uchovala zásluhou zberateľskej činnosti Pavla Jozefa Šafárika (1795 – 1861) a Jána Benedikta –Blahoslava (1796 – 1847).<sup>15</sup> Ich prvý spoločný zväzok piesní „Písne světské lidu slovenského v Uhřích“ (1823.) vyšiel v čase jazykovej rozdvojenosti nášho literárneho organizmu na líniu bernolákovskú a na českú spisovno – jazykovú orientáciu (vydanie z roku 1988 je doplnené o “Prídavok“ 6 piesní, s klavírnou úpravou Martina Sucháňa). Druhý zväzok uvedenej zbierky piesní je viac – menej už zbierkou Jána Kollára (bol vydaný v roku 1827 v Pešti).<sup>16</sup> Posledne menovaný zberateľ ľudových textov piesní vydal aj dva zväzky v Budíne (1834,1835) pod názvom „Národnie zpiewanky čili písne světské Slováků v Uhrách jak pospolitého lidu tak vyšších stawů“ (druhý zväzok obsahuje aj piesne študentské a rektorské).<sup>17</sup> Nakoľko Šafárik a Kollár neboli hudobníci, požiadal J. Kollár učiteľa hudby Vladislava Fűredyho (pôsobiaceho v Pešti) o notový zápis ľudových piesní a klavírny sprievod.<sup>18</sup> Zberateľské aktivity spomínaných autorov majú pre slovenskú kultúru nevyčísľiteľnú hodnotu, nakoľko uchovali dávne slovanské hudobno - literárne artefakty. Ich poznanie podľa Šafárika prispieva k upevňovaniu vzťahu k materinskému jazyku a národnému uvedomovaniu (s procesmi spoločenských premien sa však piesne vytrácajú nielen zo života ľudí, ale aj z vyučovacích programoch hudobnej výchovy).

S vyššie uvedenými hudobnými prejavmi sa od 13. storočia vo vyspelejších európskych centrách registruje zreteľnejší hudobný pohyb, ako i spojitosť hudby a hudobnej praxe. Napríklad v 13. a 14. storočí vo Francúzsku a v Taliansku na jednej strane registrujeme rozmach hudobného umenia, a na druhej strane rozkvet rozvoja nástrojovej hry. V uvedenom období kantori rozvíjali nástrojovú hru, hlasovú techniku, zborovú činnosť, čo vo veľkej miere prispelo k európskej syntéze polyfonického umenia.

V slovenskom prostredí boli v 12. - 14. storočí stúpajúce potreby hudobnej praxe umocňované intenzívnejším rozvojom cirkevných inštitúcií, škôl, kláštorov a ich vzájomnou previazanosťou. Avšak z ich bohatej hudobnej činnosti sa zachovalo len niekoľko notových útržkov, ako aj z množstva bohoslužobných kníh. Atmosféru zo spomenutého obdobia čiastočne približuje zachovaný dokument o predvádzaní liturgických hier v Prayovom kódexe (*napísaný v rokoch 1192 – 1195, pomenovaný je podľa historika J. Praya*). Vyjadruje popis obradu v kostole v latinskom dialógu na Veľkonočnú nedeľu. Spomínaná významová súvzťažnosť je i tu badateľná, najmä ak si uvedomíme, že v celom stredoveku sa objavovali sklony k experimentovaniu, či rozširovaniu repertoáru gregoriánskeho chorálu novými formami, doplnkami (*napríklad sekvenciami, trópmi - prvá technika v liturgii, ktorá umožňovala vkladať trópy medzi úseky, boli odvodzované z chorálu*). K novým formám sa radili aj liturgické hry, v ktorých išlo o dramatické

<sup>15</sup> Šafárik študoval na evanjelickom lýceu v Kežmarku, kde sa spoznal s Benediktom, ako i poľskými, srbskými a ukrajinskými študentmi. Šafárik bol spočiatku pokrokovejší ako J. Kollár, avšak pre zachovanie zhody národa, priklonil sa ku koncepcii československej národnej jazykovej jednoty, čo v období prvej ČSR bolo kritizované.

<sup>16</sup> Bolo to v období ich „rozchodu“, napriek tomu Šafárik prispel do druhého zväzku vlastnými i cudzími zbierkami ľudových piesní z Gemera.

<sup>17</sup> Piesne makaronské, maďarsko – slovenské, latinsko – slovenské. Nové vydanie vyšlo v roku 2009.

<sup>18</sup> Fűredy zharmonizoval 25 ľudových piesní s názvom “ Národní nápěvy ku Spěvankám vydaným od Jana Kollára, (Viedeň 1837). Učil sa v Bratislave u Henricha Kleina, ktorý bol určitý čas učiteľom hudby v kláštore Notre Dame. Klein bol veľmi dobrým hudobníkom, teoretikom, zložil niekoľko skladieb, ktoré boli aj vydané. Bližšie pozri štúdie. Múdra, D.: Heinrich Klein, bratislavský hudobník obdobia klasicizmu. [Heinrich Klein, Bratislava Classical period musician]In: Vlastivědný sborník Severní Morava, Šumperk 1984, s. 13-30 (zv.48); Múdra, D.: Heinrich Klein (1756-1832) Skladateľské osobnosti Slovenska. [Heinrich Klein. Composers of Slovakia] In: Národná osveta, príloha Etuda 1999/3, s. 13-15.

predvedenie témy. Prevládalo v nich okomentovanie biblických dejov, myšlienok, čo malo vplyv na intenzívnejšie zažitie hudby u aktívnych účastníkov, ako aj u prítomných veriacich.<sup>19</sup>

Zaujímavou zachovanou pamiatkou latinského bohoslužobného spevu je i Nitriansky evangeliár (tzv. *Evangelistarium Szelepcsényiánium*) z 12.storočia. Nenachádzajú sa v ňom noty, ale tzv. lekčné znaky, znamienka udávajúce spôsob spevnej recitácie. Sú považované za predstupeň stredovekého notového písma *neum*.<sup>20</sup>

V 14.storočí sa v k významným Uhorským kultúrnym centrám začleňovali aj niektoré slovenské mesta ako napríklad Bardejov, Bratislava. V Bardejove sa hrávali mystické drámy a hry pre obecenstvo, ktoré sa realizovali na školách, ako i na verejných javiskách ( v 16. a 17. stor. sa divadlo už stalo súčasťou výchovy a osvety). Z ich naštudovaním súvisela i činnosť skriptorských dielní, ktoré zhotovovali notové rukopisy (taktiež aj u bratislavských františkánov, v Prešove atď.). Zo zachovaných cenných rukopisoch je vzácny pramenný materiál, pochádzajúci pravdepodobne z roku 1341 „Bratislavský notový misál“ (*Missale Notatum Strigoniense*), ktorý je notovaný ostrihomskou notáciou. Obsahuje repertoár omšových spevov, ako i domáce kompozície. Je najstaršou stredovekou hudobnou pamiatkou zachovanou na území Slovenska z cirkevného centra v Uhorsku (Ostrihomu). Z Bratislavskej kapitulskej knižnice pochádzajú aj skriptúry, ktoré sa nachádzajú v štyroch bratislavských antifonároch (z 15. storočia).<sup>21</sup> Ďalej možno spomenúť kódex Anny Hansenovej Schumanovej (*bol rodinou darovaný bratislavskej kapitule v roku 1571*), v ktorom okrem 239 spevov sú identifikovaní skladatelia nizozemskej a talianskej oblasti ( J. Mouton, C. Morales, C. Festa a iní).<sup>22</sup> Zachované pramenné materiály sú cenným dôkazom o stredovekej hudobnej kultúre na našom území, ale i poukazom o prezentovaní skladieb významných skladateľov v prostredí katolíckej cirkvi, ako i na panovníckych a šľachtických dvorov.

V slovenskom stredoveku bolo dôležitou súčasťou hudobného vzdelávania aj vyučovanie hudobnej teórie. Pozornosť tejto disciplíny bola venovaná aj v súvislosti s hrou na organ, ktorý sa stal súčasťou slovenského kultúrneho cirkevného hudobného života. Určitým dôkazom úrovne vyučovania hudobnej teórie v mestských školách je zachovaný *fragment z levočského hudobnoteoretického traktátu*.<sup>23</sup> Spis pravdepodobne pochádza z väčšieho kompendia zo 60.- 70. rokov 15. storočia. Sú v ňom vyložené najmä výsledky stredovekých teoretikov, ako napríklad Sverinusa Boethiusa, Johanna de Murisa, Hermanna Contracta a taktiež aj bežné toposy z

---

<sup>19</sup> V európskom stredovekom priestore vznikali už v 10.storočí. Ich rozkvet nastal v 11. - 13. storočí. V stredoveku sa liturgické hry označovali ako *ordo* (*poriadok*), *officium* (*služba*), *ludus* (*hra*), *mysterium* (*tajomnosť*) a pod.. Liturgia označuje slávenie Kristovho tajomstva, je ponímaná ako služba Bohu a ľuďom. Termín liturgické hry bol v muzikológii zavedený až v 19.storočí. Bližšie pozri: Banáry, B.: *Hudba a jej duchovná podstata*. „[Music and its spiritual essence]In: Duchovná hudba v 19.storočí. B. Bystrica: (1995), s.185-187.

<sup>20</sup>Bližšie pozri: Stančeková, H. - Rybář, R: *Z hudobného života Nitry v minulosti a súčasnosti*. [Musical life of Nitra in the past and present.]. In: Kapitoly z dejín Nitry. SPN Bratislava:(1963), s. 12-31). Ich predstupeň možno nájsť v indickej hudbe vo védskom speve, kde sa nad textami nachádzajú znamienka a symboly, ktoré v tzv. „recitačných, hovorených štýloch“ udávajú pohyb maximálne v rozsahu troch tónov. Korene tohto najstaršieho záznamu siahajú do rokov 1400 – 1000 p. n. .l. Ďalej pozri: Bartha, Š.: *Hudba Indie*. [Music of India] Praha, Supraphon, 1980; Vereš, J. : *Hudobné korelácie*. [Music correlation]Nitra 2011. ISSN 1338-4872.

<sup>21</sup> Sú zaznamenaná notáciou metsko – gotickou, ako aj spišské, košické, prešovské kódexy. Pozri: Veselovská, E.: *Stredoveké notačné systémy z územia Slovenska – k najnovším výsledkom bádania*. [Medieval notation systems from Slovakia - to the latest research results.] *Musicologica Istropolitana IV*.Ročenka Katedry hudobnej vedy FFUK, Bratislave 2005.

<sup>22</sup>Meščanová, A.: *Renaissance historical sacred music Works in Slovak territory*. <http://gregoriana.sk/index.php/?s=antif%C3%B3ny>

<sup>23</sup> Czagányová, Z.: *Anonymi Leutsoviensis Tractatus de Musica*.In : *Slovenská hudba 17/4*, s. 247 – 327.

teoreticko - náukovej spisby. Z teoretických prác z františkánskeho prostredia sa zachoval spis F. Gaffuria *Practica musica* (1496), z evanjelického kremnického okruhu učebnicová príručka G Rhawa „*Enchiridion musices ex varils musicorum libris depromptum*“ (Hudobná príručka zostavená z rozličných hudobných kníh, 1518), ako i rad ďalších hudobných kompendií.

Uvedené formy rozvoja hudobného života sú zároveň aj svedectvom o hudobno - pedagogickom myslení, ale i bázou pre skúmanie významových súvzťahností v kontexte stredovekých hudobných zákonitostí. Ich postupné rekognoskovanie prispieva nielen k poznaniu a zachovaniu dobových znakov myslenia, ale i k rozlíšeniu jednotlivých línii rozvoja hudobného umenia na Slovensku, ako aj postupov uplatňujúcich sa v procese odovzdávania, osvojovania hudobných poznatkov a zručností. Pramenné materiály sú taktiež aj potvrdením k vysloveniu nasledujúceho stanoviska. Ak sa v jednotlivých kultúrach nesledujú vzájomné významové súvislosti (aj z hľadiska historických zoskupení kultúr), ale len vývoj hudobno - teoretických koncepcií, kontinuita národného hudobného pedagogického myslenia a poznania pôsobí ako málo rozvinutá, nakoľko jej prejavy, znaky zostávajú spravidla ukryté vo viacerých rovinách dobových paradigmat. Pri odhaľovaní dávnych procesov prenosu kultúrno - hudobných zvyklostí, ako i počiatočného vŕahovania hudobných noriem do výchovnej praxe je možné konštatovať, že ich priebeh nebol priamočiary, neprebíhal samostatne, ale viac - menej v rovnorodom zväzku s dobovou kultúrou a vzdelávacou štruktúrou disciplín (*hudobno – pedagogické myslenie bolo v Európe fuzionované s tzv. homogénnou hudobnou teóriou do 17. – 18.storočia*).<sup>24</sup>

## 2 Šírenie humanistických ideí

V slovenskom priestore Uhorského kráľovstva sa v neskorom stredoveku do popredia dostalo niekoľko myšlienkových línii reagujúcich na krízu scholastiky - kresťanská filozofia. (nehľadala pravdu, ale jej zdôvodnenie). Významný dosah mali najmä myšlienkové idey talianskeho humanizmu, reformačnej náuky, ale i úsilie cirkvi o vymanenie zo svetského vplyvu, svetských panovníkov (cisárov). Okrem spomenutých tém sa šírili myšlienky českého husitstva, ako i následky dobytia Ostrihomu (1543) a Budína (Budapešť 1541) tureckými vojskami, morovej epidémie atď.

Počas tureckých vpádov do Uhorska bola ostrihomska kapitula presťahovaná do Trnavy. Hlavné úrady, ako i šľachta sa presídlili do Bratislavy, čo malo významný vplyv na rozvoj a postavenie mesta Bratislavy (*stalo sa hlavným mestom Uhorska v rokoch 1536 – 1848, ako i korunovačným mestom 1563 – 1830*).

Reformačné myšlienky napomohli k sprístupneniu vzdelania, rozvoju školstva, vzostupu meštianstva (*stalo sa podporovateľom a šíriteľom umenia v mestách*). Významným strediskom humanistickej kultúry sa stala Bratislava najmä zásluhou kráľa Mateja Korvína ( v 15. storočí ) a jeho druhej manželky (*Beatrix Aragónskej, dcéra neapolského kráľa Ferdinanda*). Šíreniu humanistických myšlienok, ktorých filozoficko – etickým stanoviskom bolo prisudzovanie ústredného miesta človeku a dialógu s antickým odkazom, napomáhali pozvaní spisovatelia,

---

<sup>24</sup> Od uvedeného časového obdobia sa začína postupné oddeľovanie hudobno – pedagogického myslenia a jeho poznávacieho procesu od hudobnej teórie. Toto „oddelenie“ na jednej strane posilnilo vzťah k výchovným praktikám, na druhej strane viedlo k podceňovaniu teoretických aspektov v hudobno – výchovnej sfére (*najmä pri výchove hráčov, spevákov*). Na zotrvanie hudobnej výchovy ako súčasť všeobecnej výchovy to však nemalo vplyv. V Európe sa od 16. a 17. storočia začali postupne formovať aj špecializované výchovno – vzdelávacie formy vyučovania, ktoré v 19. storočí vyústili do diferenciacie hudobnej výchovy na: všeobecnú, odbornú a špecializovanú. V súčasnosti sa odporúča delenie hudobnej výchovy na všeobecnú, špecializovanú a profesionálnu.

umelci na dvor Mateja Korvína, založenie Academie Istropolitany v roku 1465 (vznikla podľa Boloňskej univerzity), ako i rýchlo sa rozširujúca tlač a nototlač. Prechod od stredovekého myslenia k renesančnému bol však zdĺhavý. Uskutočňoval sa ako tlak „zhora,“ nakoľko neexistovala slovenská štátnosť, politické centrum, šľachtický veľmoži vládli „v uzavretom priestore, akýchsi štátikov“ (napríklad Matúš Čák). V mestách mali vplyv na vzdelanie bohatí nemeckí mešťania, podobne aj na hospodársky a spoločenský život. Domáci jazyk sa viac – menej používal len na bežné dorozumievanie, prípadne pri krstoch, čo spomaľovalo rozvíjanie slovenskej kultúry a hudobného života).

Na latinských školách sa vyučovala polyfónia, na univerzite bola hudba prednášaná ako súčasť fyziky a matematiky.<sup>25</sup> Žiaci na strednom a vyššom stupni škôl sa hudbe venovali každý deň. Osvojovali si základy chorálnej a menzurálnej notácie, teoretické a praktické základy hudby a spevu, spievanie štvorhlasých úprav melódií, známych ako tzv. školské hymny. Okrem toho sa hudba uplatňovala v divadelných predstaveniach, ktoré boli súčasťou školského systému. Priazeň si získali divadelné hry od Pavla Kyrmezera (*Komédia o Tobiasovi, Rokovanie o zjednotení, Vyznanie viery*) a Juraja Tesáka – Mošovského (*Komédie z Knihy zákona Božieho, jenz slove Ruth, sebrano*), ktoré boli písané v češtine. V kultúrnej vyspelejších mestách boli predstavenia prezentované pod názvom veľkonočné mystéria,<sup>26</sup> ktoré však pod vplyvom protestantského Nemecka boli nahradzované školskými hrami. Humanisti (najmä v jezuitských lýceách, kolégiách) venovali pozornosť nácviku hier starých majstrov (Terentia a Plauta).<sup>27</sup> Texty hier písané na Slovensku nevychádzali tlačou, okrem Leonardovej Stöckelovej drámy „O Zuzane (hrala sa po latinsky a nemecky, po slovensky sa nehralo, neboli na to podmienky).<sup>28</sup> Popri vianočných a veľkonočných mystériách sa tiež hrávali pašiové a legendové hry.<sup>29</sup>

Skladby pre domáce muzicírovanie sa viac – menej uplatňovali pre lutnu. Používali sa najmä zbierky od flámskeho autora, hudobného editora Pierra Phalesa (*Luculentum theatrum musicum*, 1568, *Cytherae Hortulus*, 1570). P. Phalesa (1510 – 1575) vo svojich hudobných tlačiarňach v Antverpách vydal aj katolícku zbierku motet od autorov pôsobiacich v južných oblastiach Uhorska. (Nicolas Gombert, Clemens non Papa, Adrian Willaert atď.).

Dobovo zrelé hudobno - teoretické a pedagogické myslenie prezentoval Leonard Stöckel<sup>30</sup> (1510 – 1560) v dvoch traktátoch („*De Musica I*“ a „*De Musica II*“). Jeho spisy sú zamerané na výklad hudobnej teórie, na jej prenos v procese hudobno – vzdelávacom, ako aj v hudobnej praxi. Uvádza v nich množstvo hudobných príkladov v chorálnej a menzurálnej notácii. V druhom spise venoval pozornosť aj vzťahu hudba a mravnosť, hudba a etika. Je autorom aj najstaršej pedagogickej písomnej pamiatky na Slovensku (1540) „*Leges scholae Bartfensi*“ (*Zákony Bartfensej školy*.) Obsahuje návody na osvojenie učiva, organizáciu mimotriednej práce žiakov, ich povinností atď.

<sup>25</sup> V literatúre sa často uvádza spojitosť s kňazom Pongrácom Rosteckým. V tejto súvislosti je možné čiastočne hovoriť aj o vplyve tzv. novopytagoreizmu.

<sup>26</sup> Mystérium bol stredoveký divadelný žáner, v ktorom sa scénicky predvádzali epizódy z Biblie. V mnohých scénach zaznievala hudba a spev, často však slúžila na predelenie jednotlivých scén. Boli to v podstate veľkonočné pašiové hry, ktoré sa realizovali na námestiach. Známe bolo najmä predstavenie „O desiatich vekoch“. V Banskej Štiavnici mali predstavenia polosvetský charakter.

<sup>27</sup> Terentius Afer (185 – 159 p. n. l.) tvoril pod vplyvom Scipinovského krúžku (Dievča z Andru, Svokra, Bratia). Mal hlboké znalosti o gréckej kultúre. Zameriaval sa na vyššie spoločenské triedy. Titus Maccius Plautus (254 -184 p. n. l.) tvoril viac ľudovejšie, v duchu novej gréckej komédie (Komédia koša, Komédie oslov, Amphitryon).

<sup>28</sup> Bola prvou školskou drámou v Uhorsku „História von Susanna.“

<sup>29</sup> Legendové hry boli viac – menej dramatizáciou legiend, zameriavali sa na život svätých. V domácom jazyku boli prezentované rozprávané časti, čo súviselo tým, že svetskejšie ladené výstupy mali komickejší charakter.

<sup>30</sup> Humanistický orientovaný teológ (žiak Luthera a Melanchtona), rektor mestskej školy v Bardejove.

Z nastolených faktov možno celkom zreteľne postrehnúť, že v slovenskom prostredí hudobný život intenzívnejšie prebiehal v školách a v kostoloch, nakoľko väčšia časť hudby bola určená pre kostolné účely, čo zosilňovalo ich vzájomnú súčinnosť a kooperáciu. S týmto partnerstvom stúpala aj úloha a postavenie kantora, organistu a kňaza v spoločnosti, záujem o hudobno – teoretické a pedagogické spisby, školské príručky pre vzdelávanie výkonných hudobníkov.<sup>31</sup> Z množstva prác sa však zachovalo len minimum, nakoľko často boli rozširované len odpisovaním. Do dnešných čias je tento kultúrny hendikep často impulzom pre nové archívne výskumy nášho hudobného života aj v kontexte v iných kultúr, nakoľko v historických obdobiach bolo Slovensko začlenené do kultúrnej orientácie uhorského štátu s ranofeudálnou spoločenskou štruktúrou. V mnohonárodnostnom komplexe naši predkovia tvorili aj početnú sociálnu vrstvu stojacu vo vrchných priečkach feudálnej spoločenskej hierarchie (vrstva „veľmožov“, spočiatku príslušníci vyššej šľachty, od roku 1608 – gróf, barón), čo im umožňovalo podieľať sa na procesoch uhorského štátu. Z toho logický vyplýva, že Slovensko ďalej rozvíjalo svoju ranofeudálnu kultúrnu vyspelosť z obdobia Veľkej Moravy, ako i v ére renesancie (najmä vo vyšších vrstvách spoločenského a hospodárskeho života). V teritoriálnom priestore Uhorska bolo Slovensko vždy svojbytnou kultúrnou oblasťou aj vzhľadom na to, že do jeho kolobehu boli transfúziované kultúrne rozhodnutia z prostredia latinského, nemeckého, maďarského, českého, byzantského.

### 3 Epithoma utriusque (musices practices) Stephani Monetarii Cremniciani...

Z renesančnej kultúry sa často uvádza práca „Epithoma utriusque ( musices practices ) Stephani Monetarii Cremniciani (recenter in florentissima Cracovia) ad emolumentum plerisque harmonice tyronibus quam ex ( actissime contextum )“ - *Zborník teoretickej i (praktickej hudby) Štefana Monetaria Kremnického (nedávno v preslávenom meste Krakove) k prospechu mnohým študentom vyhovuje viac ako príliš náročný súvislý ( text )* od hudobného teoretika slovenského pôvodu Štefana Monetaria.<sup>32</sup> Práca má 48 strán rozdelených do dvoch častí. Prináša poznatky o stredovekom a renesančnom hudobnom poznatkovom fonde (reprezentovali ho najmä Manlius Torquatus Sverinus Boethius, Quido z Arezza, Johannes de Muris a podobne), t. j. o otázkach dobovej filozofie hudby, o teórii latinského chorálu, o teórii troch tónorodov (*poststaroveké učenie o diatonike, chromatike a enharmonike*), o tónovej sústave, solmizácii, hexachordoch, stredovekej transpozícii. Pri výklade delenia umeleckej hudby na jedno a viachlasnú, sú podľa R. Rybariča v spise aj také myšlienkové procesy, ktoré smerujú k Frankovi Kolínskemu, teoretikovi parížskej Notre Dame. V druhej časti textu Epithomy je pozornosť venovaná menzurálnej notácii a reprodukcii teoreticko – pragmatického poznatkového fondu Franchina Gaffuria (1451-1522), ktorý problematiku spracoval v roku 1496 v práci „Musica utriusque cantus“ (*Hudba jedného i druhého hlasu*). Monetarovu pozornosť pútal i spis „Tetrachordum musices“ (*Hudobný*

<sup>31</sup> V roku 1492 vydal Žigmund Senfleben z Podolinca Teóriu liturgického spevu. Uvádza ju F. Zagiba, v práci *Dejiny slovenskej hudby* [History of Slovak music]. (1943) s. 73, pod názvom „*Expositio hymnorum cum notabili commento*“ (*Interpretácia duchovných piesní s osobitným zameraním*). Na slovenskom území sa neskôr používala škola pre hru na hudobné nástroje „*Musica instrumentalis*.“ (*Inštrumentálna hudba*) od magdeburského kantora Martina Agricolu (1486 – 1556). Bola vydaná v roku 1529.

<sup>32</sup> Práca bola vydaná asi v rokoch 1519 - 1520 v Krakove. Bližšie pozri: Rybarič, R.: „*Štefan Monetarius Cremnicianus a jeho hudobno – teoretický traktát*“ [Stefan Monetarius Cremnicianus and his music - theoretical treatise]. In: *Hudobný archív 1*. Martin: Matica slovenská, (1975), s.53 – 62. Do tohto obdobia spadá i vydané hudobné kompendium (*De musica*) od bardejovského hudobníka a teoretika Leonarda Stöckera.



tetrachord) od Johanna Cochlea (Nürnberg 1511), ako i práca Geogra Rhaua z roku 1518 „*Enchiridion musices ex varils musicorum libris depromptum*“ (Hudobná príručka zostavená z rozličných hudobných kníh). Dielo Monetaria má veľký kultúrny význam, nakoľko sa v ňom reflektujú hudobno – teoretické, náukové a výkladové informácie o nových hudobných polyfónnych kvalitách a hudobného myslenia. Autor v ňom zjednodušenou interpretáciou (ktorej charakter možno označiť aj ako pedagogicko – popularizačný) priblížil vyzretý náukovo – poznatkový fond, čo malo uľahčiť poznanie a orientáciu v otázkach polyfónnej hudby prinajmenšom v priestore zodpovedajúcom dnešnej stredoeurópskej zóne.

V renesancii (kedy cieľom výchovy je homo univervalis, t. j. vzdelaný, slobodný, sebavedomý človek, jazykovo vybavený) sa do centra pozornosti humanistov dostala aj antická rétorika - umenie slova. Idea rétoriky sa stala požiadavkou, nariadením (podľa tridentského koncilu z roku 1561) pri písaní cirkevnej hudby (protestantskej ako i katolíckej). Hudba sa stala nositeľkou textu a jeho významových funkcií, čo vyústilo do vzkriesenia hudobno – dramatického útvaru. Na Slovensku od polovice 16. storočia evidujeme zvýšenú produkciu literárnych diel v písomnej forme,<sup>33</sup> rozvoj mestských škôl, kde sa vyučovala poetológia, rečníctvo, básnická spisba. Avšak renesancia v talianskej podobe nenašla plnú podporu u meštianstva, ktoré ešte nebolo patrične vyformované. Účinky nových myšlienok na zmenu spôsobu života začali stúpať až v reformácii (ako i náboženské rozpory). Renesančná tvorba sa však nezaobišla bez religiózných prvkov, ľudových hrdinov, kde nedominuje prototyp človeka, ale vzťah človeka k človeku, ktorý sa stáva apeláciou na človeka, výzvou proti náboženským, ako i národným sporom. Z básnickým autorov sa najčastejšie uvádza Eliáš Láni (z jeho tvorby sa zachovalo asi 10 piesní) a Ján Silván (Tanoscia cantus – spevník evanjelických piesní).

Silnejší záujem o hudobné vzdelávanie a novodobý trend vzkriesenia umenia slova sa na Slovensku prejavoval najmä v nemecky hovoriacich mestách (v spišskej oblasti, v Bratislave). V období reformácie (1525) deti bohatých mešťanov odchádzali študovať do Nemecka, odkiaľ prinášali myšlienky reformačnej náuky. Tieto mnohých katolíkov, hudobníkov dovedli k prestupu na evanjelickú náuku (napríklad V. Kélera, M. Laciaka, Jána L. Bellu, Viliama F. Bystrého atď.), nakoľko základnou tendenciou humanizmu bolo zosvetštenie života, radosť zo života. Pedagogická literatúra sa v tomto období stala vyhľadávaným inšpiračným prameňom, najmä ak prinášala hravé a radostné podnety do vyučovania detí<sup>34</sup> (výchova a vyučovanie sa považovalo aj za osobitné umenie). Postupne bol však tento trend v hudbe zosilňovaný univerzálnym chápaním hudobno - teoretických a pedagogických zákonitostí hudby aj vo vzťahu k iným hudobným kultúram.

## **BIBLIOGRAPHY:**

Banáry, Boris. „Hudba a jej duchovná podstata“ [Music and its spiritual essence]. In : *Duchovná hudba v 19. storočí. B. Bystrica*: (1995), s. 185 – 187.

Bartha, Štefan. *Hudba Indie* [Music of India]. Praha: Supraphon, 1980.

---

<sup>33</sup> Od polovice 15. stor. nebola slovesná tvorba oficiálne akceptovaná, nezodpovedala náboženskej norme, nebola ani zaznamenávaná až do vzniku väčších jarmočných stredísk.

<sup>34</sup> V zmysle myšlienok Juana Luisa Vivesa (1492 – 1540), Erazmusa Rotterdamského (1465 – 1536), Francoisa Rebalaisa (1490 – 1553), Michela de Montaigneho (1533 – 1592).

Czagányová, Zuzana. Anonymi Leutsoviensis Tractatus de Musica. In: *Slovenská hudba* . (1990):17/4, s. 247 – 327.

Eberna, Karel, J. *Regesta Diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. parst I. Praha: 1855.

Elschek, Oskar. (edited). *Dejiny slovenskej hudby* [History of Slovak music]. Bratislava: Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied. 1996.

Hains Ernest. „Hudba a hudobná výchova v dejinách Slovenska a Slovákov“ [Music and music education in the history of Slovakia and the Slovaks]. In: *Adoramus Te* 4 (2002): 17-25.

Hans Ernest. „Spev a hudobná výchova v dejinách Slovenska Slovákov“ [Singing and music in the history of Slovakia and the Slovaks]. In: *Adoremus Te* 3 - 4 (2003) 28-39, 25 -32.

Hoza, Štefan. *Tvorcovia hudby* [Music creators ]. Trnava: 1943.

Isačenko, A. „Začiatky vzdelanosti vo Veľkomoravskej ríši“ [The beginnings of education in Great Moravian Empire]. Martin: 1948/8.

Kosmas, Deganus. *Chronika Boemorum*. (Kronika česká) [Czech Chronicle]. Translated by Hrdina, K – Bláhová, M. (edited by D. Köpke), Praha: MGH SS, 1975.

Lichačev, D.S. „*Russkie letopisy: i ich kulturno – istoričeskoje značenie*“ [ Russian annals: their cultural-historical importance ]. Moskva: 1947.

Múdra, Darina. „Heinrich Klein, bratislavský hudobník obdobia klasicizmu“ [Heinrich Klein, Bratislava Classical period musician]. In *Vlastivědný sborník Severní Morava*. Šumperk 1984, s. 13-30 (zv. 48).

Múdra, Darina. „Heinrich Klein. Skladateľské osobnosti Slovenska“ [Heinrich Klein. Composers of Slovakia]. In *Národná osveta* 1999/3, s. 13-15.

Pouлік, Josef. „*Starší Moravané budují svůj stát*.“ [The Old Moravians Build their State]. Brno: 1960.

Rybarič, Richard. *Štefan Monetarius Cremnicianus a jeho hudobno – teoretický traktát*. [Štefan Monetarius Cremnicianus and his music - theoretical treatise]. In: *Hudobný archív* 1. Martin, Matica slovenská, 1975, s.53 – 62.

Stančeková, Helena and. Rybarič, Richard. „Z hudobného života Nitry v minulosti a súčasnosti“ [Musical life of Nitra in the past and present.]. In: *Kapitoly z dejín Nitry*. Bratislava: SPN 1963.

Vereš, Jozef. *Hudobné korelácie* [Music correlation]. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2011 ISSN 1338-4872.

Vereš, Jozef and Fukač, Jiří. *Hudobná pedagogika* [Music Education]. Nitra: UKF 1990.

Veselovská, Eva. „Stredoveké notované fragmenty z Hudobného múzea Slovenského národného múzea v kontexte najnovších výskumov stredovekej hudobnej kultúry na Slovensku a v strednej Európe“ [ Medieval note's fragments from Music Museum of the Slovak National Museum in the context of recent researches of medieval musical culture in Slovakia and Central Europe]. *In: Hudobné pramene – kultúrne dedičstvo Slovenska*. Bratislava: Slovenská muzikologická asociácia a Slovenské národné múzeum, 2011, s. 11 – 82.

Veselovská, Eva. „Stredoveké notačné systémy z územia Slovenska – k najnovším výsledkom bádania [Medieval notation systems from Slovakia - to the latest research results]. *In: Počiatky kresťanskej hudby v Európe*. Edited Šimon Marinčák. Bratislava: Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka, 2005, s. 129 - 166.

Zagiba , František. „*Dejiny slovenskej hudby*“ [History of Slovak music]. Bratislava: 1943.

Meščanová, Andrea. „Renaissance historical sacred music Works in Slovak territory.“ Zdroj: <http://www.gregoriana.sk/2010/04/andrea-mescanova-renaissance-historical-sacred-music-works-in-slovak-territory/> (11.7.2012).

Veselovská, Eva. „Pamiatky jednohlasnej liturgickej hudby z územia Slovenska. [Monuments of unanimous liturgical music from Slovakia] Zdroj: <http://www.gregoriana.sk/2010/04/eva-veselovska-medieval-church-music-sources-from-the-territory-of-slovakia/> (10.7.2012).

**Information about the Author:**

Vereš, Jozef

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

[jveres@ukf.sk](mailto:jveres@ukf.sk)